

ROCZ
NIK
LUBUS
KI

25 PRZESZŁOŚĆ
I TERAŹNIEJSZOŚĆ
POGRANICZA LUBUSKIEGO

**ROCZNIK
LUBUSKI**

LUBUSKIE TOWARZYSTWO NAUKOWE

**ROCZNIK
LUBUSKI
TOM XXV**

**PRZESZŁOŚĆ I TERAŹNIEJSZOŚĆ
POGRANICZA LUBUSKIEGO**

Pod redakcją Mariana Eckerta

Zielona Góra 1999

Copyright © by
Lubuskie Towarzystwo Naukowe
Zielona Góra 1999

REDAKTOR NACZELNY
Kazimierz Bartkiewicz

KOLEGIUM REDAKCYJNE
Jerzy Brzeziński, Marian Eckert,
Leszek Gołdyka, Edward Hajduk,
Barbara Kołodziejska, Regina Orzełek-Bujak,
Wojciech Sitek (Wrocław), Andrzej Toczewski,
Hans N. Weiler (Frankfurt/Oder, RFN)
Sekretarz: Bogdan Idzikowski

PROJEKT OKŁADKI
Witold Mielczewski

REDAKTOR
Ewa Raczyńska-Patalasowa

SKŁAD KOMPUTEROWY
Beata Laucz

ISSN 0485-3083

WYDANIE PUBLIKACJI DOFINANSOWANE PRZEZ
KOMITET BADAŃ NAUKOWYCH W WARSZAWIE,
URZĄD MIEJSKI W ZIELONEJ GÓRZE ORAZ WYŻSZĄ SZKOŁĘ PEDAGOGICZNĄ
IM. TADEUSZA KOTARBIŃSKIEGO W ZIELONEJ GÓRZE

Druk: Poligrafia Politechniki Zielonogórskiej

2/15/2007

SPIS TREŚCI

WSTĘP 9

I. STUDIA, ROZPRAWY, ARTYKUŁY

TADEUSZ MALINOWSKI

Czy północna część środkowego Nadodrza oraz tereny nad dolną Nysą Łużycką
były w pradziejach strefą pograniczną? 13

EDWARD DĄBROWSKI

Obraz gospodarki wczesnośredniowiecznych Słowian zachodnich
w poglądach nauki niemieckiej i polskiej 35

JAN MUSZYŃSKI

Współdziałanie książąt polskich i niemieckich na pograniczu
śląsko-lubuskim w XII i XIII wieku 69

STANISŁAW KOWALSKI

Trzynastowieczna architektura północnej części Śląska i Wschodnich Łużyc
w świetle badań po 1945 roku 85

WOJCIECH STRZYŻEWSKI

Heraldyka miast pogranicza śląsko-wielkopolsko-marchijskiego
do końca XVIII wieku 101

KAZIMIERZ BARTKIEWICZ

Pogranicze lubuskie w polskiej nowożytnej myśli historyczno-politycznej
(do 1918 roku) 113

BOGUMIŁA BURDA

Rozwój szkolnictwa protestanckiego na pograniczu śląsko-brandenbursko-łużyckim
w czasach wczesnonowożytnych (1526-1740) 137

MAŁGORZATA KONOPNICKA

Wpływ przygranicznego położenia księstwa głogowskiego na stosunki
wyznaniowe w okresie wczesnonowożytnym (XVI-XVIII w.) 155

TOMASZ JAWORSKI

Przemiany ludnościowe na Ziemi Lubuskiej w XVII i XVIII wieku 167

WOJCIECH ECKERT, MARTA SKIBA

Ochrona dziedzictwa kultury materialnej na przykładzie średniowiecznego
systemu obronnego Żar 177

JERZY PIOTR MAJCHRZAK	
Trudne powroty. Rzecz o mużakowskim parku krajobrazowym nad Nysą Łużycką	193
GRZEGORZ CHMIELEWSKI	
Z dziejów bibliotek ludowych na pograniczu zachodnim	205
CZESŁAW OSEKOWSKI	
Spółceństwo Ziemi Lubuskiej wobec problemu niemieckiego w latach 1960-1970	219
DARIUSZ ALEKSANDER RYMAR	
Doświadczenia współpracy polsko-niemieckiej na przykładzie Towarzystwa Przyjaciół Archiwum i Pamiątek Przeszłości w latach 1990-1998	233
MARIA ZIELIŃSKA	
Orientacje i cele życiowe studentów uczelni zielonogórskich. Miejsce granicy polsko-niemieckiej w planowaniu własnej przyszłości	245
BARBARA HAJDUK	
Wyższe szkolnictwo na pograniczu lubuskim. Dwie uczelnie Zielonej Góry	267
EDYTA MIANOWSKA, EMILIA PAPRZYCKA	
Polskie badania nad młodzieżą pogranicza zachodniego po 1989 roku	275
MARIAN ECKERT	
Pogranicze lubusko-brandenburskie. Problemy polityki intreregionalnej	289

II. RECENZJE

Czesław Osękowski, Hieronim Szczegóła, <i>Pogranicze polsko-niemieckie w okresie transformacji (1989-1997)</i> , Zielona Góra 1999. Marian Eckert	301
<i>Czas architektury zapisany. Zabytki województwa zielonogórskiego</i> , red. Iwona Peryt-Gierasimczuk, Zielona Góra 1998, Wojciech Strzyżewski	304
Dariusz Dolański, <i>Najspokojniejszy Kościół, Reformacja XVI wieku w księstwie głogowskim</i> , Zielona Góra 1998. Małgorzata Konopnicka	306
Almut Bues, <i>Historia Niemiec XVI-XVIII wieku</i> , tłum. I. Kąkolewski, Warszawa 1998. Dariusz Dolański	308

VERGANGENHEIT UND GEGENWART IM LUBUSKI GRENZGEBIET

INHALTSVERZEICHNIS

EINLEITUNG (Marian Eckert)	9

I. ARTIKEL, STUDIEN

TADEUSZ MALINOWSKI

Waren der nördliche Teil des mittleren Oderlandes und die Gebiete an der unteren Neiße in der Urgeschichte ein Grenzgebiet?	13

EDWARD DĄBROWSKI

Wirtschaftsbild der frühmittelalterlichen Westslaven in den Anschauungen der deutschen und der polnischen Wissenschaft	35

JAN MUSZYŃSKI

Zusammenwirken der polnischen und deutschen Fürsten im Schlesischen und im Lubuski-grenzgebiet im 12. und 13. Jh.	69

STANISŁAW KOWALSKI

Architektur des 13. Jahrhunderts im Nordteil Schlesiens und der Ostlausitz im Lichte der Forschungen nach 1945	85

WOJCIECH STRZYŻEWSKI

Stadtwappen der Grenzgebetsstädte Schlesiens, Grosspolens und der Mark Brandenburg bis Ende des 18. Jhs.	101

KAZIMIERZ BARTKIEWICZ

Lebuser Grenzgebiet in dem polnischen historisch-politischen Neuzeitgedanken (bis 1918)	113

BOGUMIŁA BURDA

Entwicklung des protestantischen Schulwesens im Schlesisch-Brandenburgisch- Lausitzer-Grenzgebiet in der Frühneuzeit (1526-1740)	137

MAŁGORZATA KONOPNICKA

Der Einfluss der Grenzgebiet-Lage des Fürstentums von Glogau auf die Konfession- verhältnisse in der frühen Neuzeit (16. Jhdt.- 18. Jhdt.)	155

TOMASZ JAWORSKI

Bevölkerungswandel auf der Lubuska Erde im XVII und XVIII Jh.	167

WOJCIECH ECKERT, MARTA SKIBA	
Schutz des Erbes der materiellen Kultur am Beispiel des mittelalterlichen Befestigungssystems in Żary	177
JERZY PIOTR MAJCHRZAK	
Ein schwieriger Rückkehr. Muskauer Landschaftspark an der Neisse	
Die Wiederkehr eines Kunstwerkes	193
GRZEGORZ CHMIELEWSKI	
Polnische Volksbibliotheken im westlichen Grenzraum im XIX. und XX. Jh.	205
CZESŁAW OSEKOWSKI	
Die Gesellschaft der Lubuska Erde angesichts des deutschen Problems in den Jahren 1960-1970	219
DARIUSZ ALEKSANDER RYMAR	
Erfahrungen der polnisch-deutschen Zusammenarbeit am Beispiel der Gesellschaft für Archivfreunde und Vergangenheitsandenken in den Jahren 1990-1998	233
MARIA ZIELIŃSKA	
Lebensorientierung und Lebensziele der in Zielona Góra Studierenden. Deutsch-Polnische Grenze in der Planung der Zukunft	245
BARBARA HAJDUK	
Hochschulwesen auf dem Lubuska Grenzgebiet. Zwei Hochschulen von Zielona Góra	267
EDYTA MIANOWSKA, EMILIA PAPRZYCKA	
Polnische Untersuchungen über Jugendliche im westlichen Grenzgebiet nach 1989	275
MARIAN ECKERT	
Lebuser-Branderburger Grenzgebiet. Probleme der interregionalen Politik	289
II. REZENSIONEN	
Czesław Osekowski, Hieronim Szczegółka, <i>Deutsch-polnisches Grenzgebiet in der Transformationsperiode (1989-1997) (1989-1997)</i> , Zielona Góra 1999. Marian Eckert	301
<i>Zeit mit Architektur geschrieben. Baudenkmale der Zielonogórskie Wojewodschaft</i> red. Iwona Peryt-Gierasimczuk, Zielona Góra 1998, Wojciech Strzyżewski	304
Dariusz Dolański, <i>Die Ruhigste Kirche, Reformation des XVI Jhs. In dem Glogauer Fürstentums</i> Zielona Góra 1998. Małgorzata Konopnicka	306
Almut Bucs, <i>Geschichte Deutschland's XVI u. XVII Jh.</i> , Warszawa 1998. Dariusz Dolański	308

WSTĘP

Niniejszy tom Rocznika Lubuskiego zawiera prace z różnych dziedzin nauki: archeologii, historii sztuki, heraldyki, stosunków demograficznych i społecznych, dziejów religii, szkolnictwa, bibliotek itp. Charakter opracowań jest różny. Jedne są bardzo specjalistyczne, odwołują się do obfitej literatury przedmiotu i badań własnych, inne mają formę studiów, szkiców, a nawet esejów. W niektórych artykułach autorzy poruszają się na gruncie mikrohistorii, w innych interesują się długotrwałymi, wielkimi procesami historycznymi. Wszyscy penetrują obszar nazywany umownie pograniczem lubuskim.

Co to jest pogranicze lubuskie? Jaki ma zasięg? Jakie cechy charakterystyczne? Nie potrafimy jeszcze dać precyzyjnych odpowiedzi na te pytania. Mamy świadomość, że w różnych czasach (pradziejach, średniowieczu, czasach nowożytnych i najnowszych) zasięg pogranicza był różny. Kurczyło się ono lub poszerzało. Różnie je rozumiano w zależności od tego, czy myślano o stosunkach etnicznych, gospodarczych, wyznaniowych, czy politycznych. Z tych względów autorzy piszą o pograniczu na środkowym Nadodrzu i w dolnym biegu Nysy Łużyckiej (łatwiejszym do zakreślenia kulturowego niż etnicznego), o pograniczu śląsko-brandenbursko-łużyckim, śląsko-wielkopolsko-marchijskim lub wprost o północnej części Śląska i wschodnich Łużycach. Znajdziemy też artykuły, w których pograniczem lubuskim jest dawne województwo zielonogórskie lub obecne województwo lubuskie (ewentualnie jeszcze z Głogowem).

Najogólniej mówiąc, w tomie tym pogranicze lubuskie jawi się jako dość elastyczna i rozmyta struktura przestrzenna, obszar przejściowy usytuowany w środkowej części zachodniej granicy Polski, kiedyś „Klucze Królestwa”, dziś raczej brama „do” i „z” Polski, strefa przenikania się i współpracy polsko-niemieckiej i polsko-europejskiej. Autorów szczególnie interesuje pogranicze jako obszar wspólnego, słowiańskiego i polskiego oraz germańskiego i niemieckiego, a także europejskiego dziedzictwa kultury materialnej i duchowej, wartej troskliwego badania, opisanie, a przede wszystkim ochrony. Spoglądają na pogranicze lubuskie nie jak na arenę wiekowego konfliktu polsko-niemieckiego, lecz jak na przestrzeń, w której żyli obok siebie i współpracowali książęta, mieszczanie i chłopci, katolicy i protestanci, architekci i budowniczowie, pisarze i reformatorzy szkół. Często pojawia się w tekstach Odra jako element już nie rozgraniczający, ale raczej łączący, nie stanowiący dziś bariery dla pogłębiających się związków polsko-niemieckich.

W niniejszym opracowaniu spoglądamy na pogranicze z wiarą w jego perspektywy ekonomiczne i kulturalne, z nadzieją, że dobrosąsiedzka współpraca Polaków i Niemców dobrze przysłuży się procesowi europejskiej integracji.